

UDK 81'367.625

811.163.42'367.625

Pregledni rad

Rukopis primljen 8. VII. 2022.

Prihvaćen za tisak 10. III. 2023.

<https://doi.org/10.31724/rihjj.49.1.3>

Ana Werkmann Horvat

Filozofski fakultet u Osijeku

Lorenza Jägera 9, HR-31000 Osijek

orcid.org/0000-0002-0720-2575

awerkmannhorvat@ffos.hr

MODALNOST U HRVATSKOM JEZIKU: ŠTO TREBAMO I MORAMO ZNATI O NJOJ?

Ovaj se pregledni rad bavi modalnošću u hrvatskom jeziku, s posebnim naglaskom na hrvatske modalne glagole, a obrađuje različite recentne teme koje zauzimaju važno mjesto u istraživanjima modalnosti. Rad prikazuje različite pristupe modalnosti u hrvatskoj literaturi kao i neka od najvažnijih pitanja u istraživanjima modalnosti te njihov značaj za hrvatski jezik. Teme kojima se rad bavi uključuju glavne značenjske karakteristike modalnih glagola, kao što su modalna snaga i značenje, sintaksu modalnih glagola te slojevite modalne strukture. Rad zaključuje promišljanje o mogućim budućim istraživačkim temama u području modalnosti u hrvatskom jeziku.

1. Uvod

U tradicionalnoj teorijskoj literaturi koja se bavi modalnošću prevladavaju radovi koji se pretežito bave engleskim jezikom (Palmer 1965, 1979, 1983, 2001; Portner 2009; Rubinstein 2012; von Stechow 2006) ili u manjoj mjeri njemačkim (Kratzer 1981, 1991, 2012), no ističu se i radovi koji se bave različitim jezicima u kojima se ovoj tematici pristupa najviše iz tipološke perspektive (npr. Bybee i dr. 1994; van der Auwera i Plungian 1998; Nauze 2008; Rullmann, Matthewson i Davis 2008; Hansen i de Haan 2009). Činjenica da su najutjecajniji teorijski pristupi modalnim glagolima uglavnom temeljeni na engleskom je iznenađujuća, najviše zato što modalni glagoli u engleskom imaju vrlo specifične karakte-

ristike koje modalni glagoli u drugim europskim jezicima nemaju te bi se moglo reći da su po svojim, većinom morfosintaktičkim značajkama, sasvim neobičan predstavnik skupine modalnih glagola među sličnim jezicima (Mitchell 2003). Za razliku od engleskih modalnih glagola, hrvatski modalni glagoli sličniji su modalnim glagolima u nekim drugim, pa čak i germanskim jezicima (poput njemačkog).

Modalni glagoli u hrvatskom imaju neke zanimljive karakteristike kojima zasigurno još nije posvećeno dovoljno pažnje. Za razliku od većine do sada proučavanih jezika, hrvatski jezik koristi drugačije sintaktičke strukture za izražavanje dva različita modalna značenja, epistemičkog i neepistemičkog. Ovo je posebno zanimljivo, s obzirom na to da rasprava o razlikama između ova dva značenja već dugo zaokuplja stručnjake koji se bave modalnošću (Ross 1969; Jackendoff 1971; Brennan 1993; Thráinsson i Vikner 1995; Bhatt 1998; Wurmbrand 1999; von Fintel i Heim 2002; Kratzer 2012), no bez uvida u hrvatski (i druge južnoslavenske jezike) koji može ponuditi jasnije rješenje ovog problema. Nadalje, hrvatski je jezik u kojem postoje jaki i slabi glagoli koji izriču i mogućnost i nužnost – ovakva simetričnost ne pronalazi se u jezicima poput engleskog te stoga hrvatski predstavlja jezik koji bi mogao ponuditi odgovore na neodgovorena pitanja u području modalne snage (Werkmann Horvat 2020).

Uz te zanimljive teme, jedna od tema koja je nedavno obrađena u literaturi je i slojevita modalnost u hrvatskom kod koje dolazi do kombiniranja dvaju modalnih glagola u modalnim strukturama (Werkmann Horvat 2017, 2018, 2021). U standardnom engleskom jeziku takve strukture nisu dozvoljene, no u mnogim drugim jezicima, uključujući i hrvatski, jesu. Uzevši u obzir tu činjenicu, kao i karakteristike hrvatskih modalnih glagola spomenute u prethodnom odjeljku, hrvatske su slojevite modalne strukture od velike važnosti pri proučavanju te jezične pojave.

Ovaj pregledni rad obrađuje različite teme koje prevladavaju u istraživanjima koja se bave modalnošću, s naglaskom na generativnu literaturu, s obzirom na to da se pristup A. Kratzer (1981, 1991, 2012) vrlo često smatra samim temeljem istraživanja modalnosti. Ovaj rad obuhvaća pregled istraživanja koja su ponajviše teorijska, a u takvim istraživanjima korišteni su primjeri koji su najčešće kombinacija konstruiranih primjera i korpusnih primjera. Zbog kompleksnosti modalnih značenja i njihove identifikacije, ovo je vrlo čest pristup u teorijskim

radovima o modalnosti. Problematikom koja proizlazi iz korištenja korpusnih metoda u istraživanjima modalnosti bavili su se Rubinstein i dr. (2013), Hacquard i Wellwood (2012), Ruppenhofer i Rehbein (2012) i drugi. U istraživanjima modalnosti ističu se i istraživanja u području usvajanja jezika i razumijevanja jezika (npr. Atanassov, Schwarz i Trueswell 2013; Ozturk i Papafragou 2015; Cournane 2021; Cournane i Veselinović 2022), no o takvim istraživanjima neće biti riječi u ovom radu.

U prvom dijelu rada bavit ću se temeljnim odrednicama modalnih glagola te različitim pristupima hrvatskim modalnim glagolima. Ovdje je bitno naglasiti da se modalnost može izricati i drugim strukturama, no zbog ograničenosti prostora u ovom ću se radu baviti samo modalnim glagolima, što je čest pristup i u drugoj literaturi o modalnosti. U drugom dijelu obradit ću teme poput modalne snage, modalnog značenja te slojevite modalnosti te ću prikazati istraživanja koja su se bavila tim problemima u hrvatskom i drugim jezicima. Nakon toga, zaključit ću s mogućim otvorenim pitanjima koja se tiču modalnosti u hrvatskom jeziku. U radu se također predlažu mogući novi hrvatski termini za već poznate pojmove u literaturi o modalnosti na engleskom.

2. Što su modalni glagoli?

2.1. Glavne odrednice modalnih glagola

Modalni se glagoli najčešće definiraju po svojim semantičkim, ali i nekim sintaktičkim značajkama. Kako se teorijska lingvistička literatura najviše bavila engleskim modalnim glagolima, često se o njima govori kao o oblicima koji su ograničeni u broju oblika koje mogu poprimiti, tj. tvrdi se da se rijetko ili gotovo nikada ne mijenja njihov glagolski oblik. Na primjer, glagol *may* ‘moći, smjeti’ ne mijenja svoj oblik kada se pojavljuje u različitim glagolskim licima. Također, modalni glagoli nikada nisu glavni glagol u rečenici te uvijek upravljaju drugim glagolom koji nije modalni glagol, npr. *John may sleep* ‘John može spavati’.

Potonja pretpostavka odnosi se i na hrvatski jezik. Na primjer, i kod hrvatskih modalnih glagola modalni glagol upravlja nekim drugim nedomodalnim (ili u nekim slučajevima jednim modalnim i jednim nedomodalnim glagolom) u infinitivu

(Badurina 2020; Werkmann Horvat 2021). U ovakvoj strukturi u hrvatskom je jeziku modalni glagol taj koji nosi morfološke informacije o glagolskom vremenu, broju, licu i rodu – za razliku od engleskih modalnih glagola koji rijetko mijenjaju oblik. Baš zbog te činjenice mnoge analize koje se odnose na engleski jezik nisu primjenjive na hrvatski jezik (npr. analize slojevitih modalnih struktura poput onih u radovima Battistelle (1995) i Hastyja (2012)), no u većini se slavenskih jezika bar dio modalnih glagola ponaša ovako (vidi Besters-Dilger, Drobnjaković i Hansen 2009:178, Tablica 3). Ovdje treba napomenuti da se tako ne ponašaju hrvatski epistemički glagoli, o čemu će biti riječ u odjeljku 3.3.

Osim koristeći morfosintaktičke značajke, modalne je glagole možda najlakše definirati kroz njihova semantička obilježja. Modalne glagole koristimo da bismo izrazili modalnu snagu (engl. *modal force*) i modalno značenje (engl. *modal flavor*). U jezicima poput hrvatskog i engleskog svaki modalni glagol može imati samo jednu modalnu snagu, koja je određena u samom leksemu, no najčešće je višeznačan, tj. može nositi različita modalna značenja. Više o ovome bit će rečeno u odjeljcima 3.1 i 3.2.

2.2. Modalnost u hrvatskom jeziku

Zbog različitosti pristupa, ali i zbog ograničena broja istraživanja, nije u potpunosti definirano što možemo smatrati punopravnim (engl. *fully-fledged*, vidi Knežević i Brdar 2011) modalnim glagolima u hrvatskom. Knežević i Brdar (2011) navode da su to *morati*, *trebati*, *moći* i *valjati*, kao glagoli koji mogu iskazivati više od jednog modalnog značenja. Kako je cilj toga rada analiza prijevodnih ekvivalenata iz engleskog u hrvatski jezik, Knežević i Brdar ne ulaze u dublju analizu hrvatske modalnosti. U drugu ruku, Werkmann Horvat (2017, 2018, 2020, 2021) kao jedan od osnovnih modalnih glagola u hrvatskom (engl. *core modals*) uzima *smjeti*, a izbacuje *valjati*, te navodi kako je *smjeti* relevantan zbog svoje mogućnosti da izražava različita prioritetna značenja. Nadalje, Werkmann Horvat (2021) smatra da izostanak višeznačnosti kod *smjeti* nije razlog da ga se ne smatra osnovnim modalnim glagolom. Na primjer, neki engleski modalni glagoli poput *must* ‘morati’ mogu nositi mnoga značenja, no neki poput *might* ‘moći’ izražavaju samo epistemičko. Unatoč tome, literatura je u potpunoj suglasnosti da je *might* punopravni modalni glagol. Ukratko, višeznačnost modalnih

glagola jest učestala, ali ne nužna. Što se tiče *valjati*, Werkmann Horvat navodi njegovu rjeđu uporabu i neprisutnost u modernim gramatikama te sličnost modalnom glagolu *trebati* kao razlog isključenja iz analize. Prema Werkmann Horvat (2021), podjela osnovnih hrvatskih modalnih glagola je sljedeća:

Tablica 1. Pregled osnovnih hrvatskih glagola i njihovih značenja (prilagođeno iz Werkmann Horvat 2021:117)

Modalni glagol	Modalna snaga	Moguća značenja		
		epistemičko	prioritetno	dispozicija
MORATI	nužnost		prioritetno	dispozicija
TREBATI	nužnost		prioritetno	dispozicija
SMJETI	mogućnost		prioritetno	
MOĆI	mogućnost	epistemičko	prioritetno	čista mogućnost, sposobnost

Ovom popisu Badurina (2020) dodaje još i *htjeti*, a naziva ih modalnim glagolima u užem smislu, koji tvore zatvoren sustav, te ističe da funkciju modalnosti mogu obnašati i drugi glagoli, koji tvore otvoren sustav. Takvi su glagoli glagoli govorenja, mišljenja, osjećanja, percipiranja itd. (Badurina 2020:52). Uz Werkmann Horvat, Veselinović (2019:28, prema Besters-Dilger, Drobnjaković i Björn, 2009) također iz popisa modalnih glagola isključuje glagole *željeti* i *htjeti*, navodeći da ti glagoli, unatoč tome što imaju neke karakteristike modalnih glagola, stupaju u tematske odnose s argumentima koji označavaju individue ili s argumentima glagola kojima upravljaju, što ih čini drugačijima od drugih modalnih glagola. Veselinović (2019:31–34) također spominje zanimljivo ponašanje glagola *trebati* koji može biti i leksički glagol.¹ U tom slučaju *trebati* dolazi s dativnim subjektom s nominalnim ili rečeničnim dopunama (npr. *Meni treba stolica*, *Meni treba da radim za stolom*). Veselinović naglašava i da u nekim dijalektima, najviše u Hrvatskoj, *trebati* dolazi s nominativnim subjektom (npr. *Ja trebam stolicu*). U nekim dijalektima postoje i primjeri poput *Ja trebam raditi za stolom* gdje je *trebati* dvoznačan između leksičkog i funkcionalnog (modalnog) značenja. Veselinović zaključuje da su potrebna dodatna istraživanja kako bi se detaljnije opisala razlika između leksičkog i funkcionalnog značenja *trebati*.

U poznatijim hrvatskim gramatikama modalnim glagolima nije posvećeno puno pažnje. U gramatici Barić i dr. (1997) modalni se glagoli ne obrađuju kao zaseb-

¹ Ovo opaža i Werkmann Horvat (2017, 2021).

na cjelina, a izražavanje mogućnosti spominje se kod dijela o kondicionalu I., a slično je i u Katičićevoj *Sintaksi* (2002). U gramatici Silića i Pranjkovića (2007) o modalnim se glagolima raspravlja u okviru sintakse te se uz već spomenute glagole navodi i *htjeti* kao modalni glagol. Potrebno je ovdje spomenuti da se *htjeti* (engl. *want*) u stranoj literaturi ne smatra osnovnim modalnim glagolom, što je vjerojatno zbog rubnosti značenja u okviru modalnih značenja. Silić i Pranjković (2007:186) donose i listu glagola s mogućim modalnim značenjima, koje smatraju modalnim glagolima u širem smislu, a koji izriču mišljenje, osjećanje percipiranje, kakav voljni čin i slično. Takav je pogled na modalnost drugačiji od tradicionalne teorije modalnosti gdje se modalnost definira kroz kategorije modalne snage i modalnog značenja. Autori se više oslanjaju na sintaktičku nesamostalnost tih značenja te se pri definiciji modalnosti oslanjanju na činjenicu da uz modalne glagole dolazi punoznačni glagol kao dopuna čije značenje oni modificiraju.

Nadalje, potrebno je spomenuti i da se u mnogim jezicima, pa tako i u hrvatskom, modalnost može izraziti na različite načine. Na primjer, u engleskom, kao i u hrvatskom, modalnost najčešće izriču glagoli i prilozi (von Fintel 2006).² U engleskom se takvi glagoli često nazivaju i pomoćnim glagolima (engl. *modal auxiliaries*), no u hrvatskom oni nemaju takvu ulogu te ovdje govorimo o modalnim glagolima, slično kao i u, na primjer, nizozemskom (Nauze 2008). Što se tiče priloga poput *možda* i *nužno*, oni zasigurno igraju veliku ulogu u izražavanju modalnosti, no u literaturi, vjerojatno zbog kompleksnosti njihovih glagolskih značenjskih ekvivalenata, modalnim priložima nije posvećeno toliko pažnje. Kod modalnih priloga zanimljivo je istaknuti istraživanja koja se bave modalnom slogom (engl. *modal concord*) (npr. Geurts i Huitink 2006; Zeijlstra 2007) i tumačenjem odnosa modalnih priloga i glagola kroz modalnu slogu u hrvatskom (Werkmann Horvat 2021).

U istraživanjima modalnosti sve se više pažnje posvećuje modalnim glagolima u slavenskim jezicima (Hansen i Karlik 2005) pa tako i u hrvatskom. U novijoj se literaturi pojavljuje niz radova Werkmann Horvat (2017, 2018, 2020, 2021) o modalnoj snazi i slojevitim modalnim strukturama kao i rad Veselinović (2019) na epistemičkim i neepistemičkim strukturama u bosanskom, hrvatskom i srp-

² U jezicima širom svijeta modalnost je moguće izraziti i imenicama, pridjevima, kondicionalima (von Fintel 2006), česticama (Rullmann, Matthewson i Davis 2008; Deal 2011) pa i sufiksima (Nauze 2008).

skom, a ističe se i rad I. Palića (2014) o epistemičkim modalnim strukturama u bosanskom. Više o ovim istraživanjima bit će rečeno u sljedećem dijelu rada.

3. Glavne odrednice modalnosti i hrvatski jezik

3.1. Modalna snaga

Modalna je snaga jedna od središnjih značenjskih odrednica modalnosti. Modalni se glagoli mogu podijeliti na glagole koji izriču dvije vrste modalne snage: nužnost (engl. *necessity*) i mogućnost (engl. *possibility*). Na primjer, glagoli kao što su *morati* i *trebati* izriču nužnost, dok glagoli *moći* i *smjeti* izriču mogućnost. Kao jedan od testova za nužnost/mogućnost, tj. univerzalnu ili egzistencijalnu kvantifikaciju,³ u literaturi (von Fintel i Heim, 2002:30) se navode primjeri poput:⁴

(1) *Ivan **mora** skuhati ručak i **mora** ne skuhati ručak.

(2) Ivan **može** skuhati ručak i **može** ne skuhati ručak.

U ovim primjerima vidimo da u slučaju glagola poput *morati*, koji izriču nužnost, koordinacija u primjeru (1) nije moguća, no u slučaju *moći*, koji izriče mogućnost, takva je koordinacija moguća.

Ovdje je zanimljivo spomenuti da ovakvo izražavanje modalne snage nije karakteristično za sve jezike. Dugo se smatralo da jedan modalni element može izricati samo jednu modalnu snagu. Tako hrvatski glagol *morati* uvijek izriče nužnost, a isto vrijedi i za engleski *must* ‘morati’ i njemački *müssen* ‘morati’. U drugu ruku, hrvatski *moći* uvijek izriče mogućnost, kao i engleski *can* ‘moći’ ili *may* ‘moći, smjeti’ i njemački *können* ‘moći’. U ovim je jezicima modalna snaga stalna odrednica tih leksema, a glagol može poprimiti različita modalna značenja, ovisno o kontekstu. No, drugi jezici, poput jezika S’áá’imcets (Rullmann, Matthewson i Davis 2008) i Nez Perce (Deal 2011), pokazali su da ne leksikali-

³ S obzirom na to da je u ovom radu naglasak stavljen na modalnost u kontekstu hrvatskog jezika, ovdje neću moći reći više o teoriji koja modalne glagole smatra kvantifikatorima. Ukratko, u vrlo utjecajnoj teoriji A. Kratzer (1981, 1991, 2012), smatra se da modalni elementi kvantificiraju ili univerzalno ili egzistencijalno preko skupa mogućih svjetova u kojima su relevantne propozicije istinite.

⁴ Postojeća se literatura najviše bavi engleskim jezikom, no ovdje navodim prevedene hrvatske primjere.

ziraju svi jezici modalnu snagu, već se leksikalizirati može i modalno značenje, a snaga može varirati od konteksta do konteksta.

Modalna snaga, bar u jezicima poput engleskog i hrvatskog, može biti i jaka (engl. *strong*) i slaba (engl. *weak*), a pri tome govorimo o modalnoj jačini (engl. *modal strength*). Von Fintel i Iatridou (2008) u svojoj analizi pokazuju da se u nekoliko jezika modalni glagoli koji izriču nužnost mogu podijeliti na glagole jake nužnosti, poput *morati*, i glagole slabe nužnosti, poput *trebati*. Primjeri (Rubinstein 2012; Fintel i Iatridou 2008) na kojima se razlika između ove dvije nužnosti može vidjeti su sljedeći:

(3) ***Moraš** to napraviti, ustvari, **trebaš**.

(4) **Trebaš** to napraviti, ustvari, **moraš**.

Modalna ljestvica (engl. *modal scale*) ovisi o modalnoj snazi, ali je i vrlo usko povezana s pojmom ljestvične implikature (engl. *scalar implicature*). Kada modalne glagole položimo na ljestvicu, oni se ponašaju slično kao drugi jezični elementi koji uzrokuju ljestvične implikature. To znači da modalni glagoli koji su na ljestvici više, izravno impliciraju da je istinito i ono što je na ljestvici niže, zbog čega rečenica u (3) nije prihvatljiva. Da bi rečenica bila prihvatljiva, element koji je slabiji mora doći prvi kako ne bi došlo do kršenja Griceove (1975) maksime *Budi informativan*. Ovaj test pokazuje da iako su *morati* i *trebati* glagoli nužnosti, razlika u stupnju modalne snage ipak postoji.

Werkmann Horvat (2020) tvrdi da iako glagoli *morati* i *trebati* pokazuju slične karakteristike kao i njihovi engleski ekvivalenti, modalni glagoli *smjeti* i *moći* otvaraju neka zanimljiva pitanja. Ako se predloženi test primijeni na njih, vidimo da oba smjera stvaraju rubne ili neprihvatljive rečenice.

(5) ?**Možeš** to napraviti, ustvari, **smiješ**.

(6) ?**Smiješ** to napraviti, ustvari, **možeš**.

Primjena ovog testa u slučaju ova dva modalna glagola mogućnosti zanimljiva je zato što daje rezultate koji se razlikuju od intuicija koje izvorni govornici imaju o ta dva glagola. Naime, izvorni govornici konzistentno sude da je *smjeti* jači od *moći*. Ta intuicija ne dolazi do izražaja primjenom testa. Werkmann Horvat (2020) navodi da izvorni govornici u tom slučaju sude da *smjeti* nosi sličan smisao ili osjećaj autoriteta kao *morati*. Drugim riječima, značenje modalnog glagola *smjeti* oslanja se na pravila te moguće posljedice. Kod glagola *moći*, takvi se

sudovi ne pronalaze kod izvornih govornika već u njemu vide slabije prioritarno značenje, koje ostavlja više izbora. Ovdje autorica uvodi takozvani *parametar sudca* (engl. *judge parameter*), tvrdeći da se takvi glagoli mogu interpretirati samo ako se u obzir uzmu kontekst i autoritet prema kojem se određuju pravila i zakoni koji reguliraju aktivnost na koju se odnosi nemodalni glagol. Ovaj je rad djelomično i odgovor na pitanje koje u svojoj vrlo utjecajnoj tezi postavlja Rubinstein (2012). Naime, Rubinstein istražuje razlike u modalnoj snazi kod neepistemičkih glagola (*must* ‘morati’ i *ought to* ‘trebati’). Jedno od neistraženih pitanja koje Rubinstein propitkuje je postojanje jezika u kojima glagoli mogućnosti, a ne nužnosti, također imaju razlike u stupnju modalne jačine. Werkmann Horvat daje odgovor na to pitanje pokazavši da baš takve razlike postoje u hrvatskom jeziku na primjeru glagola *smjeti* i *moći*.

O modalnoj snazi i jačini u drugim slavenskim jezicima nije puno rečeno. De Haan (2005) ističe da je pitanje modalne snage kompleksno te svoju analizu usmjerava samo na ruske glagole jake snage poput *dolžen* ‘morati’. U ovom kontekstu još spominje i hrvatski morati i poljski *musieć* ‘morati’.

3.2. Modalno značenje

Kao što je već rečeno, jedna od najvažnijih i zasigurno najzanimljivijih karakteristika modalnih glagola je činjenica da su višeznačni, tj. da isti modalni glagol može iskazivati različita značenja u različitim kontekstima. Literatura o modalnim značenjima je raznolika, ali ujedno i problematična. Naime, ovisno o pristupu i teorijskom pogledu, različiti autori koji su radili na različitim jezicima, modalna značenja definiraju i identificiraju na različite načine.

Temeljna podjela modalnih glagola na epistemičke i neepistemičke nešto je oko čega se većina autora slaže. Ovdje se radi o značenjima poput ovih:

- (7) Marko **mora** biti dobar prema Kati. (jer mu je majka tako rekla)
- (8) **Mora** da je Marko dobar prema Kati. (jer ona uvijek lijepo priča o njemu)

U prvom slučaju radi se o neepistemičkom značenju. Tekst u zagradi odnosi se na mogući kontekst koji označava autoritet u tom slučaju, tj. majku koja je naredila Marku da bude dobar prema Kati. U primjeru (8) radi se o epistemičkom

značenju. Ovdje dolazimo do zanimljivog opažanja: dok u engleskom nema razlike u površinskoj strukturi kod ta dva značenja (oba značenja izriču se istom strukturom), u hrvatskom je ona jasno vidljiva, iako je riječ o istom glagolu *morati*. O tom ću fenomenu reći više u odjeljku 3.3.

Ranija istraživanja poput Lyonsova (1977) razvrstavaju ta dva značenja na epistemičko i deontičko, ponajviše zato što su to značenja na koja se fokusira logička literatura. Kasnija tipološka istraživanja sugeriraju da je stvarno stanje nešto kompleksnije te većinom predlažu mnogo detaljnije podjele (npr. Bybee, Perkins i Pagliuca 1994; Nauze 2008). Ovdje možemo spomenuti i utjecajnu tipološku studiju van der Auwera i Plungiana (1998) u kojoj se bave različitim jezicima, uključujući češki, srpski/hrvatski, ruski, nizozemski, španjolski, mađarski, tinarin, njemački, latinski, baski i švedski. Autori predlažu podjelu na četiri temeljne domene modalnosti koje uključuju ili nužnost ili mogućnost:

1. unutar sudionika (engl. *participant internal*)
2. izvan sudionika (engl. *participant external*)
3. deontička
4. epistemička

Prvo se značenje odnosi na nužnost ili mogućnost koje se ostvaruju unutar sudionika, npr. sposobnost da sudionik nešto učini (npr. *Ja mogu visoko skočiti*). Drugo se značenje odnosi na nužnost ili mogućnost koje se ostvaruju izvan sudionika, npr. okolnosti neke radnje (npr. *Ovdje mogu voziti bicikli*).⁵ Druga su dva značenja dominantna i u drugim teorijama, bez puno razlika u samom definiranju značenja, kao na primjer, u jednoj od poznatijih klasifikacija modalnih značenja koja prati tradiciju istraživačkog programa A. Kratzer (1981, 1991, 2012), a sličnu terminologiju koriste i Bhatt (1999), Hacquard (2006), Rubinstein (2012) te von Fintel i Gillies (2007). U sklopu ove istraživačke struje, modalna značenja dijele se prema von Fintelu (2006:2) na:

- epistemičko (ono što je znano):

Mora biti da je ovo tvoja žena. [na temelju onoga što znam o tebi]

- deontičko (što je moguće ili nužno na temelju nekog skupa pravila):

Moraš pojesti sve što je na tvom tanjuru. [bolnička pravila]

⁵ Primjeri na hrvatskom autoričini su.

- bouletičko (na temelju nećijih želja):

Moraš pospremiti sobu. [strog otac]

- teleološko (na temelju određenog cilja):

Da bi bio najbolji, moraš puno trenirati.

- okolnosno (na temelju određene skupine okolnosti):

*Moram kihnuti.*⁶

Recentnije analize poput Portnerove (2009) predlažu tri skupine: epistemičku, prioritetsnu i dinamičku, a sličnu podjelu predlaže i Werkmann Horvat (2021) na temelju hrvatskih modalnih glagola i slojevitih modalnih struktura, o kojima će više biti rečeno u odjeljku 3.4. Prema Werkmann Horvat neka značenja koja su prije identificirana u literaturi nemaju gramatičku ulogu u slojevitim modalnim strukturama, tj. ne uzrokuju ograničenja u mogućem redosljedu modalnih glagola. Značenja koja nemaju gramatičku ulogu prema toj klasifikaciji jesu deontičko, bouletičko i teleološko značenje te pripadaju skupini prioritetsnih. Za razliku od prioritetsnih, također se predlaže da se skupina, koja se inače naziva okolnosnom (engl. *circumstantial*) podijeli na čistu mogućnost (engl. *pure possibility*), sposobnost (engl. *ability*) i dispoziciju (engl. *disposition*). Primjeri tih značenja sljedeći su:

- (9) **Mora** biti da vani pada kiša. (epistemičko)
- (10) Ivan **mora** zatvoriti prozore. (prioritetsno)
- (11) Sustav **može** biti pun grešaka. (čista mogućnost)
- (12) Ivan **može** napraviti 50 sklekova. (sposobnost)
- (13) Ivan **mora** kihnuti. (dispozicija)

Slične podjele postoje i u radovima koji nisu dio generativne tradicije pa tako Nuyts (2005) modalna značenja kategorizira na dinamičko, deontičko i epistemičko na temelju nizozemskog jezika, a spominje da neke druge podjele unutar funkcionalističkih pristupa za dinamičku modalnost koriste termine kao što su fakultativna modalnost (Goossens 1985) i inherentna modalnost (Hengeveld 1988).

⁶ Primjeri nisu iz von Fintelova rada (2006: 2), nego ih je sastavila autorica na temelju primjera koje daje von Fintel.

Klasifikacija modalnih značenja zasigurno je jedan od najkompleksnijih pothvata u istraživanju modalnosti te se svakako može reći da još uvijek nema pravog slaganja oko toga kako imenovati, klasificirati i razgraničiti različita modalna značenja. U hrvatskom se jeziku o toj temi nije mnogo pisalo. Dok neki autori kao što su Knežević i Brdar (2011) spominju neka od temeljnih modalnih značenja, njihov cilj nije definiranje karakteristika tih značenja u svrhu klasifikacije i buduće analize. Modalnim značenjima u ovom se smislu kratko bavila i Badurina (2020), no u svom radu ne nudi detaljniju klasifikaciju hrvatskih modalnih glagola po mogućim modalnim značenjima.

Ponešto drugačiji pristup modalnosti u hrvatskom ima Sesar (2001) koja uspoređuje različite oblike izražavanja modalnosti podijelivši ih na intencijsku modalnost, modalnost vjerodostojnosti i voluntativnu modalnost, a obrađuje ih na razini iskaza bez fokusa na pojedinačne modalne glagole, što je vrlo čest pristup u literaturi o modalnosti. Prema Sesar intencijska modalnost izražena je u svakoj rečenici, a odnosi se na način na koji se iskaz oblikuje kao izjavni, upitni ili zahtjevni. Druga je vrsta modalnosti modalnost vjerodostojnosti kojom se određuje stupanj sigurnosti u rečeno kod kazivača. Ta bi se modalnost mogla povezati s epistemičkom modalnošću, no Sesar ne specificira je li ta modalnost ono što ostatak literature često naziva epistemičkom modalnošću. Treća vrsta modalnosti, voluntativna modalnost, odnosi se na kazivačevo mišljenje o ostvarivosti neke situacije, tj. o tome je li nužno, moguće ili poželjno da se ona ostvari. S obzirom na to da se Sesar bavi modalnošću na razini iskaza, modeli koje predlaže nisu potpuno primjenjivi na modalne glagole u hrvatskom.

Ovdje je važno spomenuti i Palićev (2014) rad o epistemičkoj modalnosti u bosanskom. Palić tvrdi da u bosanskom jeziku epistemičku modalnost može izražavati sedam modalnih glagola: *morati*, *moći*, *smjeti*, *trebati*, *znati*, *umjeti* i *biti*, a mogu se rabiti u ličnim i bezličnim konstrukcijama te mogu dolaziti u prezentu i perfektu, ali i u kondicionalu I. Spominju se i drugi načini izricanja epistemičke modalnosti poput modalnih čestica (npr. *sigurno*, *svakako*, *nikako*, *nipošto*) i nekih gramatikaliziranih izraza (npr. *rekao bih*, *čini se*, *izgleda*). Palić također opisuje fenomen sličan fenomenu modalne sloge (Geurts i Huitink 2006; Zeijlstra 2007), a moguće kombinacije naziva harmoničnima i disharmoničnima. Velika je vrijednost Palićeva rada svakako detaljna analiza deset epistemičkih načina koje naziva: način uzdržanog stava (deklarativ), način pitanja (interogativ),

način zaključka (deduktiv), način pretpostavke (asumptiv), način mogućnosti (spekulativ), način sumnje (dubitativ), način ispunjenog očekivanja (ekspektiv), način neispunjenog očekivanja (nonekspektiv), način vlastite tvrdnje (asertiv) i način tuđe tvrdnje (kvotativ) (Palić 2014:164).

3.3. Sintaksa modalnih glagola

U modernoj, pretežno generativnoj sintaktičkoj literaturi o modalnosti neke od tema koje su obrađene uključuju odnos modalnosti i glagolskog vremena (Stowell 2004), glagolskog vida (Arregui 2005; Hacquard 2006) i negacije (Cormack i Smith 2002). No, još od sedamdesetih godina 20. stoljeća jedno od najvažnijih pitanja u području sintakse modalnih glagola pitanje je sintaktičke pozicije i argumentne strukture epistemičkih i neepistemičkih glagola. U ovom području postoje dvije struje. Jedna tvrdi da strukturalne razlike između epistemičkih i neepistemičkih glagola postoje te da epistemički glagoli uvijek dolaze na višem mjestu u strukturi rečenice (Ross 1969; Jackendoff 1971; Brennan 1993; Thráinsson i Vikner 1995; Butler 2003). Druga struja tvrdi da strukturalne razlike između epistemičkih i neepistemičkih modalnih glagola ne postoje (Bhatt 1998; Kratzer 1981, 1991, 2012; von Stechow i Heim 2002; Wurmbrand 1999).

Jackendoff (1971) tako tvrdi da za rečenicu *John must be in his room* (hrv. 'John mora biti u svojoj sobi / Mora da je John u svojoj sobi') postoje dvije strukture:

(14) [**must** [John be in his room]] (epistemička)

(15) [John **must** [be in his room]] (neepistemička)

Za Jackendoffa prva je struktura struktura podizanja (engl. *raising*, hrvatski termin prema Kolaković, Jurkiewicz-Rohrbacher i Hansen 2019), a druga kontrolna (engl. *control*), dok autori koji predlažu da su sva modalna značenja strukturalno ista predlažu da su svi modalni glagoli glagoli podizanja. Što se tiče hrvatskog jezika, o tome su pisale Werkmann Horvat (2017, 2018, 2021) i Veselinović (2019). Werkmann Horvat (2017, 2018, 2021) primjećuje da se u hrvatskom jeziku epistemička modalnost izražava strukturom koja je drugačija od neepistemičke:

(16) **Mora** biti da je Ivan u svojoj sobi. (epistemičko)

(17) Ivan **mora** biti u svojoj sobi. (neepistemičko)

Struktura u (16) je bezlična: epistemičko se značenje izražava glagolom u trećem licu jednine koji kao dopunu ne uzima glagol u infinitivu već cijelu zavisnu surečenicu. U (17) vidimo da se modalni glagol slaže sa subjektom u licu i broju, a u slučaju perfekta i u rodu (npr. *Morala je biti u svojoj sobi*). Riječ *da* pojavljuje se i u drugim slavenskim jezicima, no ne uvijek u istoj ulozi. U bugarskom sve konstrukcije s modalnim glagolima (i sva modalna značenja) dolaze s riječi *da* koja povezuje modalni i glavni glagol. Distribucija *da* razlikuje se od one u hrvatskom, *da* dolazi uz oba modalna glagola *moga* ‘moći’ i *trabvja* ‘morati’, a sama infleksija modalnih glagola ne razlikuje se po modalnim značenjima već se *moga* slaže sa subjektom u broju, licu i vremenu, dok *trabvja* uvijek dolazi u bezličnim konstrukcijama (Besters-Dilger, Drobnjaković i Hansen 2009). Slično se ponaša i makedonski *treba* ‘trebati koji uvijek dolazi u bezličnoj konstrukciji kada se radi o modalnom glagolu (Tomić 2002).

U hrvatskom je to primarni način da se glagolom *morati* izrazi epistemičko značenje, s obzirom na to da rečenica u (17) uvijek izriče samo neepistemička značenja. Isto vrijedi i za druge punopravne modalne glagole u hrvatskom. Ako se hrvatski usporedi s engleskim u primjeru (18), vidjet ćemo da engleski ima mogućnost istom površinskom strukturom izraziti dva različita značenja, dok hrvatski to nema.

(18) John **must** be patient. (hrv. ‘John **mora** biti strpljiv/‘ **Mora** biti da je John strpljiv.’)

Ne temelju ovakvih primjera Werkmann Horvat (2022) tvrdi da je ovo čvrst dokaz da su neepistemički glagoli uistinu kontrolni glagoli, kako su tvrdile neke ranije studije te da je neepistemička modalnost monoklauzalna, dok je epistemička biklauzalna. Dodatni dokazi za ovu tvrdnju dolaze iz primjera slojevite modalnosti o kojoj će više riječi biti u sljedećem dijelu rada.

Slično razmišlja i Veselinović (2019) koja na temelju primjera iz bosanskog/hrvatskog/srpskog pokazuje da se epistemičke i neepistemičke strukture sintaktički razlikuju, ali i da postoje određene razlike između ta tri lingvistička varijeteta. Veselinović tvrdi da u bosanskom/hrvatskom/srpskom modalni glagoli zahtijevaju različite strukture kako bi izrazili epistemičko ili neepistemičko značenje. Važan je zaključak, koji je u skladu i s onime što tvrdi Werkmann Horvat (2017, 2018, 2021), da su epistemičke strukture u bosanskom/hrvatskom/srpskom biklauzalne, dok su neepistemičke monoklauzalne. Ta su istraživanja

značajna jer daju važan doprinos istraživanjima o modalnosti u vezi s jednom od najdugotrajnijih debata kroz primjere iz južnoslavenskih jezika.

3.4. Slojevita modalnost

Činjenica da su engleski modalni glagoli u središtu pozornosti većine utjecajnih teorijskih istraživanja koja se bave modalnošću uzrok je manjku istraživanja u području slojevite modalnosti (engl. *layered modality* / *double or triple modality*). U engleskom jeziku slojevite modalne strukture nisu dio standardnog idioma te je stoga trebalo dugo da ih se uopće počne istraživati, a kada je i došao red na njih vrlo je često bilo teško dobiti sudove izvornih govornika o njima. Zbog neobičnih karakteristika engleskih modalnih glagola često su zaključci tih istraživanja neprimjenjivi na jezike u kojima su slojevite modalne strukture uobičajene i dio su standardnog idioma (Battistella 1995; Bour 2015; Di Paolo 1989; Hasty 2012).

U engleskom su slojevite modalne strukture u širem smislu strukture u kojima se kombiniraju modalni glagol i prilog (19) ili dva polumodalna (20) ili punopravno modalna glagola (21).

(19) John **might** **possibly** be patient.
 John moći.UNINFL možda biti.INF strpljiv
 ‘Može biti da je John možda strpljiv.’

(20) John **might** **be able** to be patient.
 John moći.UNINFL biti.INF sposoban biti.INF strpljiv
 ‘Može biti da John može biti strpljiv.’

(21) John **might** **can** be patient.
 John moći.UNINFL moći.UNINFL biti.INF strpljiv
 ‘Može biti da John može biti strpljiv.’

Važno je naglasiti da su primjeri od (19) i (20) prihvatljivi i u standardnim idiomima engleskog jezika, dok je primjer (21) prihvatljiv samo u nekim nestandardnim idiomima. Nasuprot tome, u hrvatskom su, ali i u nekim drugim jezicima (npr. talijanski, danski, islandski, mandarinski, poljski, nizozemski, bugarski;

vidi primjere u Werkmann Horvat, 2021:3-4) takvi primjeri prihvatljivi i u standardnom idiomu:

- (22) Mališan se **mora moći** izraziti i shvatiti da je jedinstvena osoba koja može biti neovisna. (hrWac 2.2)
- (23) Činjenica je da se u demokraciji sve **mora smjeti** privatizirati, pa tako i zdravstvo. (hrWac 2.2)

Werkmann Horvat (2021) ističe da neke od mogućih kombinacija nisu prihvatljive govornicima hrvatskog. Na primjer, dok je primjer u (24) prihvatljiv, suprotan redosljed značenja ne bi bio prihvatljiv.

- (24) **Mora** biti da psi **moгу** plivati. (Werkmann Horvat 2021:5)

U ovom primjeru prvi je modalni glagol *morati* u epistemičkom značenju, a drugi je modalni glagol *moći* u značenju sposobnosti. Ovdje je potrebno naglasiti da bi bilo moguće zamijeniti redosljed glagola, no u tom slučaju glagol *moći* postao bi epistemički, a glagol *morati* glagol sposobnosti (npr. *Može biti da psi moraju plivati*). Struktura u kojoj je prvi glagol modalni glagol sposobnosti, a drugi glagol epistemički gotovo da se i ne može konstruirati zbog strukturalnih karakteristika epistemičkih struktura u hrvatskom jeziku. Sličan uzorak možemo vidjeti i kod primjera u kojima se nalaze dva neepistemička modalna glagola. Na primjer, primjer u (23) nije gramatički prihvatljiv ako se redosljed modalnih glagola promijeni:

- (25) #Činjenica je da se u demokraciji sve **smije morati** privatizirati, pa tako i zdravstvo.

Ono što je zanimljivo kod tih glagola činjenica je da dok u slučaju primjera (24) neprihvatljivost drugačijeg redosljeda modalnih značenja ne dolazi samo iz semantičkih karakteristika tih glagola, već i iz sintaktičkih, u slučaju primjera (23) i (25) razlike u sintaksi nema, što nam ukazuje da neprihvatljivost strukture u (25) dolazi iz ograničenja koja postoje u redosljedu modalnih značenja na semantičkoj razini. Na temelju opsežnog pregleda mogućih kombinacija modalnih glagola i njihovih značenja u hrvatskom jeziku Werkmann Horvat (2017, 2018, 2021) predlaže hijerarhiju modalnih značenja, ali i snage koja predviđa moguće kombinacije modalnih glagola u slojevitim modalnim strukturama:

(26) epistemičko značenje (nužnost | mogućnost) > prioritarna značenja (nužnost > mogućnost) > čista mogućnost (mogućnost) > sposobnost (mogućnost) > dispozicija (nužnost) (Werkmann Horvat 2021:109)

U hijerarhiji u (26) vidimo da epistemička značenja moraju doći prva u slojevitim modalnim strukturama, no ograničenja u redosljedu modalnih snaga nema. Unutar neepistemičke grupe značenja prioritarna značenja dolaze na prvom mjestu u modalnim strukturama, a u slučaju gdje se nalaze dva prioritarna modalna glagola, glagol nužnosti dolazi prvi. Donji dio hijerarhije uključuje značenja koja uvijek dolaze na drugom mjestu kada se nađu u slojevitoj modalnoj strukturi s epistemičkim ili prioritarnim glagolima, a mogu se kombinirati i međusobno, pri čemu je redosljed kao gore u hijerarhiji.

Werkmann Horvat pretpostavlja da, iako je ova analiza temeljena na hrvatskim modalnim strukturama, logička podloga ove analize nadilazi granice jednog jezika te ima potencijalno univerzalne implikacije i na druge jezike zbog prirode ograničenja koja su ukorijenjena u logičke i značenjske značajke modalnih glagola te stoga nisu vezana uz specifične jezike.

3.5. Neistražena tema: Različite vrste slojeva modalnosti

U nekim se gramatikama i ranijim radovima u vezi s modalnošću spominje i kondicional I. (Barić i dr. 1997; Sesar 2001; Badurina 2020), a ono što se u hrvatskoj deskriptivnoj tradiciji najčešće naziva kondicionalnim načinom, neki drugi autori nazivaju protučinjeničnom morfologijom (engl. *counterfactual morphology*, von Fintel i Iatridou 2008) ili subjunktivom (Szucsich 2010).

Barić i dr. (1997:418) tvrde da se kondicional I. u hrvatskom koristi i kada se izriče „nesigurna ili ublažena tvrdnja”, a ta je nesigurnost prisutna i kada se kondicional koristi s modalnim glagolom te se onda nesigurnost pojačava. No, kod nekih modalnih glagola nesigurnost je već prisutna, što nije slučaj kod nemodalnih struktura (Werkmann Horvat 2020). U primjeru koji navode Barić i dr. u (27) već prisutna mogućnost glagola *moći* postaje još slabija uporabom kondicionala:

(27) Možda **bih se mogao** upustiti u analizu te pjesme. (Barić i dr. 1997:418)

Slično i Szucsich (2010) tvrdi da se ono što on zove subjunktivni marker može pojaviti uz deontičku i epistemičku modalnost što slabi snagu modalnog značenja:

(28) **Moraš** pospremiti sobu.

(29) **Morao bi** pospremiti sobu.

Werkmann Horvat (2017) predlaže da se ta nesigurnost može objasniti ako se pretpostavi da je i kondicional jedan sloj modalnosti koji se tako može dodati na nemodalne strukture, ali i modalne – kompozicija ovakve strukture tako funkcionira slično kao u *običnim* slojevitim modalnim strukturama. Jedna je od mogućnosti da se kondicionalni *biti* tretira kao još jedan sloj modalnosti pri čemu bi on funkcionirao kao još jedan sloj mogućnosti (poput glagola *moći* i *smjeti*). Takav kondicionalni *biti* ustvari je modalni kvantifikator (slično onome što Kratzer predlaže za sve modalne glagole) koji nema modalno značenje, nego samo snagu, a značenje potencijalno preuzima od modalnog glagola s kojim se kombinira.⁷ Takav je prijedlog u opoziciji prijedlogu koji daju von Fintel i Iatridou (2008), koji tvrde da modalni glagol jake modalne snage poput *morati*, kada se kombinira s kondicionalom, postaje glagol slabe modalne snage, čime ustvari nosi jednako značenje kao i *trebati*.

Iako je kondicional vrlo često povezan s modalnošću, u literaturi trenutno ne postoji analiza koja predlaže kako točno kompozicijski ovakva struktura funkcionira te kakvu promjenu značenja donosi modalnim i nemodalnim glagolima s kojima se kombinira, a što je najvažnije, kakav je status tog modalnog elementa u odnosu na druge modalne elemente, napose, modalne glagole, ali i modalne priloge i pridjeve. Moglo bi se reći da slična pitanja otvara i korištenje futura u modalnom smislu (uvijek epistemički), kao u primjeru (30), o čemu nije bilo puno riječi u literaturi koja se bavi hrvatskim modalnim glagolima, no slični su fenomeni primijećeni u bugarskom, ali i u drugim jezicima (Smirnova 2013; Rivero 2021).

(30) **Bit će** da vani pada kiša.

⁷ Što je potencijalno problematična analiza u slučajevima gdje se kombiniraju nemodalni glagol i kondicional.

4. Zaključak

Ovaj rad donosi pregled tradicionalnih, ali i recentnih tema u istraživanjima koja se bave modalnošću, s posebnim naglaskom na nedavna istraživanja koja u svom središtu imaju hrvatske modalne strukture. Tradicionalna teorijska istraživanja koja se bave modalnošću često kao jezike kroz koje se proučavaju različiti fenomeni na području modalnosti uzimaju engleski i njemački, dok se tipološka istraživanja fokusiraju na veći broj različitih jezika. Jedan od ciljeva ovog rada bio je pokazati da su modalni glagoli u hrvatskom slabo prisutni u tradicionalnim gramatikama, ali i recentnim lingvističkim istraživanjima, unatoč tome što mogu pružiti drugačiju perspektivu na neka od neriješenih istraživačkih pitanja, napose u području modalne snage, značenja, ali i slojevite modalnosti. Na samom kraju rada predlažem i moguće neistražene teme koje predstavljaju neodgovorena pitanja u području hrvatske modalnosti, kao što je modalna uporaba kondicionala i futura. Uz glavni, pregledni cilj ovog rada, u radu se predlažu i mogući novi termini za neke od čestih termina koji su već ustaljeni u literaturi o modalnosti.

Literatura

- ARREGUI, ANA. 2005. *On the accessibility of possible worlds: The role of tense and aspect*. Doktorski rad. University of Massachusetts. Amherst, MA.
- ATANASSOV, DIMKA; Schwarz, Florian; Trueswell, John C. 2013. On the processing of “might”. *University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics* 19(1). 2.
- van der Auwera, Johan; Plungian, Vladimir A. 1998. Modality’s semantic map. *Linguistic Typology* 2(1). 79–124. doi.org/10.1515/lity.1998.2.1.79.
- BADURINA, LADA. 2020. O modalnosti – s osobitim obzirom na modalne glagole. *Sarajevski filološki susreti* 5. Ur: Palić, Ismail. Bosansko filološko društvo. Sarajevo. 47–60.
- BARIĆ, EUGENIJA; LONČARIĆ, MIJO; MALIĆ, DRAGICA; PAVEŠIĆ, SLAVKO; PETI, MIRKO; ZEČEVIĆ, VESNA; ZNIKA, MARIJA. 1997. *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga. Zagreb.
- BATTISTELLA, EDWIN L. 1995. The syntax of the double modal construction. *Linguistica Atlantica* 17. 19–44.
- BESTERS-DILGER, JULIANE; DROBNJAKOVIĆ, ANA; HANSEN, BJÖRN. 2009. Modals in the Slavic languages. *Modals in the Languages of Europe*, Vol. 44. Ur. Hansen, Björn; De Haan, Ferdinand. De Gruyter Mouton. 167–198. doi.org/10.1515/9783110219210.2.167.

- BHATT, RAJESH. 1998. Obligation and possession. *Papers from the UPenn/ MIT Roundtable on argument structure and aspect*, Vol. 32. Ur. Harley, Heidi. MIT Press. Cambridge, MA. 21–40.
- BHATT, RAJESH. 1999. *Covert modality in non-finite contexts*. Doktorski rad. University of Pennsylvania. Philadelphia, PA.
- BOUR, ANTHONY. 2015. Multiple modal constructions in the western English-speaking world. *Linguistica Atlantica* 34(1). 49–63.
- BRENNAN, VIRGINIA M. 1993. *Root and epistemic modal auxiliary verbs*. Doktorski rad. University of Massachusetts. Amherst, MA.
- BUTLER, JONNY. 2003. A minimalist treatment of modality. *Lingua* 113(10). 967–996. doi.org/10.1016/S0024-3841(02)00146-8.
- BYBEE, JOAN L.; PERKINS, REVERE D.; PAGLIUCA, WILLIAM. 1994. *The evolution of grammar: Tense, aspect, and modality in the languages of the world*. The University of Chicago Press. Chicago.
- CORMACK, ANNABEL; SMITH, NEIL. 2002. Modals and negation in English. *Modality and its interaction with the verbal system*, Vol. 47. Ur. Barbiers, Sjef; Beukema, Frits; van der Wurff, Wim. John Benjamins Publishing. Amsterdam/Philadelphia. 133–163. doi.org/10.1075/la.47.08cor.
- COURNANE, AILÍS. 2021. Revisiting the Epistemic Gap: It's not the thought that counts. *Language Acquisition* 28(3). 215–240. <https://doi.org/10.1080/10489223.2020.1860054>.
- COURNANE, AILÍS; VESELINOVIĆ, DUNJA. 2022. If they must, they will: Children overcommit to likeliness inferences from deontic modals. *Glossa: a journal of general linguistics* 7(1). <https://doi.org/10.16995/glossa.5802>.
- DEAL, AMY ROSE. 2011. Modals without scales. *Language* 87(3). 559–585. doi.org/10.1353/lan.2011.0060.
- DI PAOLO, MARIANNA. 1989. Double modals as single lexical items. *American Speech* 64(3). 195–224. doi.org/10.2307/455589.
- GEURTS, BART; HUITINK, JANNEKE. 2006. Modal concord. *Proceedings of the ESSLLI 2006 workshop Concord phenomena at the syntax-semantics interface*. Ur. Dekker, Paul; Zeijlstra, Hedde. University of Malaga. Malaga. 15–20.
- GOOSSENS, LOUIS. 1985. Modality and the modals. *Predicates and terms in Functional Grammar*. Ur. Bolkenstein, Alide M.; De Groot, Casper; Mackenzie, J. Lachlan. Foris publications. Dordrecht. 203–217.
- GRICE, PAUL H. 1975. Logic and conversation. *Syntax and Semantics* 3. 41–58.
- DE HAAN, FERDINAND. 2005. Modality in Slavic and semantic maps. *Modality in Slavonic Languages: New perspectives*. Ur. Hansen, Björn; Karlik, Petr. München: Sagner. 3–24.

- HACQUARD, VALENTINE. 2006. *Aspects of modality*. Doktorski rad. Massachusetts Institute of Technology. Cambridge, MA.
- HACQUARD, VALENTINE; WELLWOOD, ALEXIS. 2012. Embedding epistemic modals in English: A corpus-based study. *Semantics and Pragmatics* 5(4). 1–29. <https://doi.org/10.3765/sp.5.4>.
- HANSEN, BJÖRN; DE HAAN, FERDINAND. 2009. *Modals in the Languages of Europe*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. doi.org/10.9783110219210.
- HANSEN, BJÖRN; KARLIĆ, PETR. (ur.) 2005. *Modality in Slavonic Languages. New Perspectives*. Sagner. München.
- HASTY, JAMES D. 2012. We might should oughta take a second look at this: A syntactic re-analysis of double modals in Southern United States English. *Lingua* 122(14). 1716–1738. doi.org/10.1016/j.lingua.2012.09.005.
- HENGEVELD, KEES. 1988. Illocution, mood and modality in a functional grammar of Spanish. *Journal of Semantics* 6. 227–269. doi.org/10.1093/jos/6.1.227.
- JACKENDOFF, RAY S. 1971. Modal structure in semantic representation. *Linguistic Inquiry* 2(4). 479–514.
- KATIČIĆ, RADOSLAV. 2002. *Sintaksa hrvatskog knjiženog jezika*. Nakladni zavod Globus, HAZU. Zagreb.
- KNEŽEVIĆ, BOŽANA; BRDAR, IRENA. 2011. Modals and modality in translation: A case study based approach. *Jezikoslovlje* 12(2). 117–145.
- KOLAKOVIĆ, ZRINKA; JURKIEWICZ-ROHRBACHER, EDYTA; HANSEN, BJÖRN. 2019. Clitic climbing, the raising-control dichotomy and diaphasic variation in Croatian. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 45 (2). 505–522. doi.org/10.31724/rihjj.45.2.13.
- KRATZER, ANGELIKA. 1981. The notional category of modality. *Words, worlds, and contexts: New approaches in word semantics*. Ur: Eikmeyer, Hans J.; Rieser, Hannes. Walter de Gruyter. Berlin, New York. 38–74. doi.org/10.1515/9783110842524-004.
- KRATZER, ANGELIKA. 1991. Modality. *Semantics: An international handbook of contemporary research*. Ur: von Stechow, Arnim; Wunderlich, Dieter. Walter de Gruyter. Berlin. 639–650. doi.org/10.1515/9783110126969.7.639.
- KRATZER, ANGELIKA. 2012. *Modals and conditionals: New and revised perspectives*, Vol. 36. Oxford University Press. Oxford. doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199234684.003.0002.
- LYONS, JOHN. 1977. *Semantics*, Vol. 2. Cambridge University Press. Cambridge. doi.org/10.1017/CBO9780511620614.
- MITCHELL, KEITH. 2003. Had better and might as well: On the margins of modality? *Modality in contemporary English*, Vol. 44. Ur. Facchinetti, Roberta; Krug, Manfred G. Palmer,

- Frank R. De Gruyter Mouton. Berlin. 129–150. doi.org/10.1515/9783110895339.129.
- NAUZE, FABRICE D. 2008. *Modality in typological perspective*. Doktorski rad. Institute for Logic, Language and Computation, University of Amsterdam. Amsterdam.
- NUYTS, JAN. 2005. The modal confusion: On terminology and the concepts behind it. *Modality: Studies in form and function*. In Klinge, Alex; Muller, Henrik H. Equinox Publishing Ltd. London. 5–38.
- OZTURK, OZGE; PAPAFRAGOU, ANNA. 2015. The acquisition of epistemic modality: From semantic meaning to pragmatic interpretation. *Language Learning and Development* 11(3). 191–214.
- PALMER, FRANK R. 1965. *The English Verb*. Longman: London / New York.
- PALMER, FRANK R. 1979. Why auxiliaries are not main verbs. *Lingua* 47(1). 1–25.
- PALMER, FRANK R. 1983. Semantic explanations for the syntax of the English modals. *Linguistic categories: Auxiliaries and related puzzles*, Vol. 2. Ur. Heny, Frank; Richards; Barry. 205–217.
- PALMER, FRANK R. 2001. *Mood and modality*. Cambridge University Press. Cambridge.
- PALIĆ, I. (2014). *Mogući okvir za opis epistemičkomodalnih iskaza u bosanskoj jeziku*. Sarajevski filološki susreti: zbornik radova, 2(1), 153–181.
- PORTNER, PAUL. 2009. *Modality*. Oxford University Press. Oxford.
- RIVERO, MARÍA LUISA. 2021. *Epistemic Futures and Aspect: a cross-linguistic perspective*. Neobjavljeni rukopis iz lipnja 2021, u pripremi za zbornik s konferencije *Verb and Context Conference* (Alicante, 2021). <https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&cluster=7865220145842420938&btnI=1&hl=hr>, srpanj 2022.
- ROSS, JOHN R. 1969. Auxiliaries as main verbs. *Studies in Philosophical Linguistics* 1. 77–102.
- RUBINSTEIN, AYNAT. 2012. *Roots of modality*. Doktorski rad. University of Massachusetts, Amherst. Amherst.
- RUBINSTEIN, AYNAT; HARNER, HILLARY; KRAWCZYK, ELIZABETH; SIMONSON, DANIEL; KATZ, GRAHAM; PORTNER, PAUL. 2013. Toward fine-grained annotation of modality in text. *Proceedings of the IWC 2013 Workshop on Annotation of Modal Meaning in Natural Language* (WAMM). 38–46).
- RULLMANN, HOTZE; MATTHEWSON, LISA; DAVIS, HENRY. 2008. Modals as distributive indefinites. *Natural Language Semantics* 16(4). 317–357. doi.org/10.1007/s11050-008-9036-0.
- RUPPENHOFER, JOSEF; REHBEIN, INES. 2012. Yes we can!? Annotating the senses of English modal verbs. *Proceedings of the 8th International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC)*. 24–26.
- SESAR, DUBRAVKA. 2001. Modalni modeli u hrvatskom i drugim slavenskim jezicima.

- Suvremena Lingvistika* 51–52. 203–218. doi.org/10.17234/9789531753593.04.
- SILIĆ, JOSIP; PRANJKOVIĆ, IVO. 2007. *Gramatika hrvatskog jezika*. Školska knjiga. Zagreb.
- SMIRNOVA, ANASTASIA. 2013. Evidentiality in Bulgarian: Temporality, epistemic modality, and information source. *Journal of semantics* 30(4). 479–532. doi.org/10.1093/jos/ffs017.
- STOWELL, TIM. 2004. Tense and modals. *The syntax of time*. Ur. Guéron, Jacqueline; Lecarme, Alexander. MIT Press. Cambridge, MA. 621–636.
- SZUCSICH, LUKA. 2010. Mood in Bosnian, Croatian and Serbian. *Mood in the languages of Europe*, Vol. 120. Ur. Rothstein, Bjorn; Thieroff, Rold. John Benjamins Publishing. Amsterdam/Philadelphia. 394–408. doi.org/10.1075/slcs.120.22szu.
- VON FINTEL, KAI. 2006. Modality and language. *Encyclopedia of philosophy – second edn*. Ur. Borchert, Donald M. MacMillan Reference USA. Detroit. 20–27
- VON FINTEL, KAI; GILLIES, ANTHONY. 2007. An opinionated guide to epistemic modality. *Oxford Studies in Epistemology* 2. 32–62.
- VON FINTEL, KAI; HEIM, IRENE. 2002a. *Intensional semantics*. Neobjavljeni rukopis. Massachusetts Institute of Technology. Cambridge, MA.
- VON FINTEL, KAI; IATRIDOU, SABINE. 2008. How to say ought in foreign: The composition of weak necessity modals. *Time and modality*. Ur. Guéron, Jacqueline; Lecarme, Jacqueline. Springer. Dordrecht. 115–141. doi.org/10.1007/978-1-4020-8354-9_6.
- THRÁINSSON, HÖSKULDUR; VIKNER, STEN. 1995. Modals and double modals in the Scandinavian languages. *Working Papers in Scandinavian Syntax* 55. 51–88.
- TOMIĆ, OLGA MIŠESKA. 2002. Modality and mood in Macedonian. *Modality and its interaction with the verbal system*. Ur. Barbiers, Sjef; Beukema, Frits; van der Wurff, Wim. John Benjamins Publishing. 261–277. https://doi.org/10.1075/la.47.13mis
- VESELINOVIĆ, DUNJA. 2019. *The syntax and acquisition of modal verb flavors*. Doktorski rad. New York University. New York.
- WERKMANN HORVAT, ANA. 2017. *Layers of Modality*. Doktorski rad. University of Oxford. Oxford.
- WERKMANN HORVAT, ANA. 2018. Semantic restrictions on modal auxiliary combinations: Evidence from Croatian double modal constructions. *Jezikoslovlje* 19(3). 509–532.
- WERKMANN HORVAT, ANA. 2020. On Modal Strength in Croatian: A Judge Parameter Analysis. *Current Developments in Slavic Linguistics: Twenty Years After*. Ur. Radeva-Bork, Teodora; Kosta, Peter. Peter Lang.
- WERKMANN HORVAT, ANA. 2021. *Layers of modality: On Double Modal Constructions by the Example of Croatian*. De Gruyter. Berlin. doi.org/10.1515/9783110727326.
- WURMBRAND, SUSI. 1999. Modal verbs must be raising verbs. *WCCFL 18 Proceedings*,

Vol. 18. Ur: Bird, Sonya; Carnie, Andrew; Haugen, Jason; Norquest, Peter. Cascadilla Press. Somerville, MA. 599–612.

ZEIJLSTRA, HEDDE. 2007. Modal concord. *Proceedings of SALT XVII*. Ur: Friedman, Tova; Gibson, Masayuki. Cornell University. Ithaca, NY. 317–332. doi.org/10.3765/salt.v17i0.2961.

Modality in Croatian: What We Should and Must Know About It

Abstract

This review paper focuses on modality in Croatian, with a special emphasis on Croatian modal verbs, and covers various recent topics that occupy an important place in modality research. The paper presents different approaches to modality in Croatian literature, as well as some of the most important questions in modality research and their significance for the Croatian language. The topics covered in the paper include the main semantic characteristics of modal verbs, such as modal force and flavour, syntax of modal verbs, and layered modal structures. Finally, the paper concludes with reflections on possible future research topics in the field of modality in Croatian.

Ključne riječi: modalni glagoli, hrvatski jezik, modalna snaga, modalno značenje, slojevita modalnost

Keywords: modal verbs, Croatian, modal force, modal flavour, layered modality